

De uitschakeling van een objectieve verjaringstermijn

Bb 2021/60

1. Inleiding

Voor zover de wet niet anders bepaalt, verjaart een rechtsvordering door verloop van twintig jaren na het ontstaan daarvan (art. 3:306 BW). Dit artikel heeft in theorie te gelden als de hoofdregel van het Nederlandse verjaringsrecht, maar omdat (in het bijzonder) de artikelen 3:307 tot en met 3:311 BW voor het grootste gedeelte van de rechtsvorderingen voorzien in een specifiek verjaringsregime, kan art. 3:306 BW bezwaarlijk nog als hoofdregel worden aangemerkt.² Niettemin stond deze 'restregel' centraal in het recente *Legaten*-arrest van de Hoge Raad, waarin de Hoge Raad nog maar eens benadrukt dat een verjaringsregel als deze zich niet zomaar opzij laat zetten door de beperkende werking van de redelijkheid en billijkheid van art. 6:2 lid 2 BW, maar dat daar slechts in uitzonderlijke gevallen ruimte voor zal zijn.³ In deze bijdrage zal de bespreking van dit arrest centraal staan. Daartoe zal allereerst nader worden ingegaan op de achtergrond en het karakter van de verjaringsregels van Boek 3 BW en zal worden stilgestaan bij de gevallen waarin deze regels opzij kunnen worden gezet door de beperkende werking van de redelijkheid en billijkheid (par. 2). Vervolgens worden de relevante aspecten van de beslissing in het *Legaten*-arrest uitgelicht (par. 3) en in par. 4 zal de betekenis van het arrest voor de rechtspraak nader worden geanalyseerd. Besloten wordt met een conclusie.

2. Verjaring en redelijkheid en billijkheid

De Nederlandse verjaringsregels zijn onder te verdelen in subjectieve verjaringstermijnen en objectieve verjaringstermijnen. Subjectieve (kortere) verjaringstermijnen, zoals opgenomen in bijvoorbeeld art. 3:307 lid 1 BW en art. 3:310 lid 1 BW, beginnen te lopen zodra de schuldeiser subjectief bekend is met zijn vordering en de persoon van de schuldenaar. Objectieve (langere) verjaringstermijnen, zoals opgenomen in bijvoorbeeld het in deze zaak aan de orde zijnde art. 3:306 BW, beginnen te lopen na de dag waarop voor het eerst onmiddellijke nakoming gevorderd kan worden (art. 3:313 BW). Deze objectieve verjaringstermijnen dienen (vooral) de rechtszekerheid; op een zeker moment dient aan een 'geschil' een einde te komen.⁴ Meer in het bijzonder worden de (rechtszekerheids)belangen van de schuldenaar gediend door het feit dat geen debat hoeft te worden gevoerd over feiten die decennia eerder hebben plaatsgevonden, waarvan bewijsmateriaal vaak verloren

gegaan zal zijn en waarvan hij doorgaans niet zal hebben verwacht dat deze nog tot onderwerp van een rechtsgeding zouden worden gemaakt.⁵

Desalniettemin kan er in een concreet geval aanleiding toe zijn om een objectieve verjaringstermijn terzijde te stellen op grond van de beperkende werking van de redelijkheid en billijkheid. In het bekende *Van Hese/De Schelde*-arrest overwoog de Hoge Raad dat de objectieve verjaringstermijn van art. 3:310 lid 2 BW in uitzonderlijke gevallen buiten toepassing zou kunnen blijven, indien de toepassing ervan naar maatstaven van redelijkheid en billijkheid onaanvaardbaar zou zijn. In die zaak betrof het de blootstelling van een werknemer aan asbest tussen 1959 en 1963 en de vaststelling van een mesothelioom (een vorm van kanker) in 1996. Na zijn overlijden stelden zijn nabestaanden de werkgever aansprakelijk voor de geleden schade. Omdat het hier een geval betrof waarin de schade *naar haar aard* gedurende de verjaringstermijn verborgen was gebleven en dus pas geconstateerd kon worden na het verstrijken van die termijn, was van een uitzonderlijk geval sprake waarin de onverkorte toepassing van art. 3:310 lid 2 BW naar maatstaven van redelijkheid en billijkheid onaanvaardbaar moest worden geacht.⁶ In dit verband formuleerde de Hoge Raad zeven gezichtspunten die rechters in concrete gevallen zouden moeten betrekken in de beoordeling of toepassing van een verjaringstermijn naar maatstaven van redelijkheid en billijkheid onaanvaardbaar geacht moet worden.⁷ Het gaat daarbij onder andere om de aard van de schade, de mate van verwijtbaarheid van het handelen van de aangesproken persoon, de mogelijkheid die de aangesprokene heeft om zich te verweren en de mate van voortvarendheid waarmee de eisende partij gehandeld heeft.⁸ De nadien gewezen rechtspraak wijst uit dat het uiteindelijk (en zeker buiten gevallen van mesothelioomclaims) niet vaak tot de toepassing van de uitzondering en gezichtspunten uit *Van Hese/Schelde* komt en dat verjaringstermijnen slechts bij wijze van schaarse uitzondering terzijde kunnen worden geschoven.⁹

1 Joris den Hartog is juridisch medewerker bij Van Benthem & Keulen te Utrecht en student aan de Universiteit Utrecht.

2 Zie J.L. Smeehuijzen, *De bevrijdende verjaring* (diss. Amsterdam VU), Deventer: Kluwer 2008 (Hierna: Smeehuijzen 2008), p. 109 e.v.

3 HR 23 april 2021, ECLI:NL:HR:2021:649.

4 Vgl. R.P.J.L. Tjittes, 'Bevrijdende verjaring: van rechtszekerheid naar billijkheid', *WPNR* 2002/6472, p. 53; Asser/Sieburgh 6-II 2017/383.

5 Smeehuijzen 2008, p. 53. Zie met nadere verwijzingen, Concl. A-G Valk, ECLI:NL:PHR:2020:1188, ov. 3.5-3.8, voor HR 23 april 2021, ECLI:NL:HR:2021:649.

6 HR 28 april 2000, ECLI:NL:HR:2000:AA6535, r.o. 3.3.2, *NJ* 2000/430, m.nt. A.R. Bloembergen (*Van Hese/De Schelde*). Zie ook HR 28 april 2000, ECLI:NL:HR:2000:AA5634, *NJ* 2000/431, m.nt. A.R. Bloembergen (*Rouwhoff/Eternit*).

7 HR 28 april 2000, ECLI:NL:HR:2000:AA6535, r.o. 3.3.3, *NJ* 2000/430, m.nt. A.R. Bloembergen (*Van Hese/De Schelde*). Zie ook HR 26 november 2004, ECLI:NL:HR:2004:AR3138, r.o. 3.2.1, *NJ* 2006/228, m.nt. H.J. Snijders (*De Jong/Optimodal*).

8 De ontwikkelde gezichtspuntencatalogus is niet onomstreden, maar voorlopig nog altijd geldend recht. Vgl. Concl. A-G Hartlief, ov. 4.60 - 4.68, bij HR 24 maart 2017, ECLI:NL:HR:2017:494, *NJ* 2017/313, m.nt. J. Spier (*Heijnen/Maersk*); M.R. Hebly, 'Geen beweging in het verjaringsregime voor mesothelioomclaims', *NTBR* 2017/32, afl. 7, p. 227 - 229.

9 Concl. A-G Valk, ECLI:NL:PHR:2020:1188, ov. 3.12, voor HR 23 april 2021, ECLI:NL:HR:2021:649. Vgl. J.P. Quist, *Gezichtspunten in het privaatrecht, in het bijzonder het arbeidsrecht* (diss. Rotterdam), Den Haag: Boom Juridische uitgeverij 2014, p. 330; P.T.J. Wolters, 'Het vaste gewicht van de gezichtspunten van *Van Hese/De Schelde*', *AV&S* 2015/3, afl. 1, p. 16.

3. Het Legaten-arrest

3.1. Aanleiding van het geschil

Het onderhavige *Legaten*-arrest vormt een nieuw hoofdstuk in deze verjaringsjurisprudentie. Aanleiding van het geschil aan de orde in het *Legaten*-arrest is de afwikkeling van de nalatenschap van een in 1986 overleden vrouw. Bij haar testament van 10 maart 1981 heeft zij aan haar twee dochters en haar zoon legaten toegekend. De dochters en de zoon hebben deze nalatenschap na het overlijden van hun moeder zuiver aanvaard, waarna de dochters de zoon op 18 juni 1986 hebben gevolmachtigd om hen te vertegenwoordigen en hun belangen te behartigen bij de afwikkeling van de nalatenschap. Deze afwikkeling is geschied door middel van verschillende notariële akten. In 2004 is de zoon overleden en is zijn nalatenschap zuiver aanvaard door zijn vrouw en kinderen. In 2016 maken de dochters een geding aanhangig waarin zij aanspraak maken op de legaten die hun moeder aan hen toegekend had. Zij menen pas in 2014 bekend te zijn geraakt met hun aanspraak op de legaten. De vrouw en kinderen van de zoon hebben zich op het standpunt gesteld dat de vordering van de dochters conform de objectieve verjaringstermijn van art. 3:306 BW verjaard is.¹⁰ Het feit dat de vordering verjaard is, staat in deze procedure niet meer ter discussie. De dochters menen echter dat de verjaringstermijn op grond van de beperkende werking van de redelijkheid en billijkheid van art. 6:2 lid 2 BW buiten toepassing moet blijven. De Rechtbank Overijssel volgde de dochters daarin en wees hun vordering toe. Het Hof Arnhem-Leeuwarden bekrachtigde in hoger beroep het vonnis van de rechtbank. Het hof liet daarbij in het midden of de vordering van de dochters verjaard was, omdat het beroep op verjaring naar maatstaven van redelijkheid en billijkheid onaanvaardbaar was. Daartoe werd overwogen dat niet aannemelijk is geworden dat de dochters vóór 2014 bekend waren met het bestaan van (de aan hen toegekende legaten in) het testament. Omdat niet conform het testament uitvoering gegeven was aan de uitbetaling van de legaten en de zoon de aan hem gelegateerde bedragen wel al had verkregen, achtte het hof het naar maatstaven van redelijkheid en billijkheid onaanvaardbaar dat de dochters hun legaten niet zouden krijgen. Dat bewijslevering van de wetenschap van de dochters van het testament (en de legaten) voor de vrouw en kinderen van de zoon bemoeilijkt zou worden door het tijdsverloop, deed aan dat oordeel niet af.¹¹

3.2. Hoge Raad

In cassatie komen de kinderen tegen dit oordeel van het hof op met de klacht dat het hof miskend heeft dat slechts in uitzonderlijke gevallen ruimte is voor de doorbreking van de objectieve verjaringstermijn van artikel 3:306 BW. Zo'n uitzonderlijk geval zou zich in deze zaak niet voordoen. In navolging van A-G Valk volgt de Hoge Raad dit betoog en vernietigt het arrest van het hof. Daartoe herhaalt hij allereerst

zijn overweging(en) uit het *Van Hese/De Schelde*-arrest, dat de objectieve verjaringstermijn – in dit geval die van artikel 3:306 BW – een objectief en absoluut karakter heeft. Het rechtszekerheidsbelang dat deze termijn beoogt te dienen brengt met zich dat deze slechts in uitzonderlijke gevallen buiten toepassing kan blijven. Van een dergelijk uitzonderlijk geval is in onderhavig geval geen sprake, zo vervolgt de Hoge Raad. Niet kan worden gezegd dat hier sprake is van een geval waarin de aanspraken van de legaten naar hun aard verborgen zijn gebleven en slechts konden worden geconstateerd na afloop van de verjaringstermijn. Bovendien doet er zich hier volgens de Hoge Raad ook anderszins geen geval voor waarin een beroep op de objectieve verjaringstermijn door de vrouw en kinderen van de zoon naar maatstaven van redelijkheid en billijkheid onaanvaardbaar is. De enkele overwegingen van het hof – de dochters waren pas in 2014 bekend met de legaten, zij hebben binnen redelijke termijn daarna hun vorderingen ingesteld, er was nog geen uitvoering aan de legaten gegeven, het is niet naar maatstaven van redelijkheid en billijkheid onaanvaardbaar dat de dochters alsnog de aan hen gelegateerde bedragen vorderen en de zoon had de aan hem gelegateerde bedragen wel ontvangen – kunnen de uitschakeling van de objectieve verjaringstermijn door het hof niet dragen.

4. Analyse

De uitkomst waartoe de Hoge Raad komt, lijkt mij geheel terecht. Gelet op het rechtszekerheidsbelang dat de objectieve verjaringstermijnen van Boek 3 BW dienen, mag er een gedegen onderbouwing worden verwacht van een rechter die een objectieve verjaringstermijn op grond van de redelijkheid en billijkheid buiten werking stelt. Die onderbouwing ontbreekt in het arrest van het hof, evenals een beoordeling aan de hand van de gezichtspunten uit het *Van Hese/De Schelde*-arrest. Het hof lijkt zich in het bijzonder gebaseerd te hebben op het feit dat de dochters pas in 2014 bekend waren met het testament en de aan hen gelegateerde bedragen en binnen een redelijke termijn daarna hun vordering hadden ingesteld.¹² Het is mogelijk dat het hof zich bij zijn oordeel heeft laten inspireren door art. 3:321 sub f BW, dat bepaalt dat er grond voor de verlenging van de verjaring bestaat indien de schuldeiser het bestaan van de schuld opzettelijk verborgen gehouden heeft. De Parlementaire Geschiedenis bij dat artikel spreekt immers expliciet van het geval dat een erfgenaam opzettelijk een legaat voor een legataris (recht-hebbende op een legaat) verzwijgt.¹³ Die grondslag is in het arrest van het hof evenwel niet terug te vinden, enkel de beperkende werking van de redelijkheid en billijkheid. De

¹⁰ Geen van de 'bijzondere' verjaringstermijnen van art. 3:307 - 3:311 BW was van toepassing op onderhavige aanspraak op de legaten.

¹¹ Hof Arnhem-Leeuwarden 10 december 2019, ECLI:NL:GHARL:2019:10619, r.o. 5.18 - 5.19.

¹² De overweging van het hof, dat het naar maatstaven van redelijkheid en billijkheid niet onaanvaardbaar was dat de dochters aanspraak maakten op de legaten en dat het op de weg van de vrouw en kinderen van de zoon lag om te bewijzen dat de dochters reeds voor 2014 met het testament bekend waren, lijkt mij niet een geheel terecht bewijslastomkering. Hiertegen is echter in cassatie niet opgekomen. Zie in dit verband ook Concl. A-G Valk, ECLI:NL:PHR:2020:1188, ov. 3.18, voor HR 23 april 2021, ECLI:NL:HR:2021:649.

¹³ *Parl. Gesch. BW Boek 3* 1981, p. 938. Vgl. Rb. Noord-Nederland 3 augustus 2016, ECLI:NL:RBNNE:2016:3664.

omstandigheden die het hof heeft aangevoerd, kunnen echter op zichzelf bezien niet de toepassing van die uitzondering uit het *Van Hese/De Schelde*-arrest dragen, temeer nu het in het onderhavige geval geen aanspraken betrof die naar hun aard verborgen gebleven waren. De dochters hadden immers kunnen onderzoeken of hun moeder een testament gemaakt had en meer in het bijzonder het Centraal Testamentenregister kunnen raadplegen.

Met deze uitspraak bevestigt de Hoge Raad eens temeer dat er eigenlijk zelden sprake zal zijn van een zo uitzonderlijk geval dat uitschakeling van de verjaringstermijn op grond van de redelijkheid en billijkheid rechtvaardigt. Dat is in principe niets nieuws onder de zon. Wel merk ik op dat de Hoge Raad in dit arrest expliciet de uitzondering en de gezichtspunten uit het *Van Hese/De Schelde*-arrest – waarin het gezondheidsschade ten gevolge van onrechtmatige asbestblootstelling betrof en derhalve art. 3:310 lid 2 BW – doortrekt naar de verjaringstermijn van art. 3:306 BW. Dat is in zoverre ook niet nieuw, omdat de redelijkheid en billijkheid van art. 6:2 lid 2 BW in principe kunnen derogeren aan alle tussen partijen geldende regels.¹⁴ Het is in dat verband dan ook logisch dat deze mogelijkheid, met toepassing van de gezichtspunten uit het *Van Hese/De Schelde*-arrest, ook bestaat ten aanzien van de objectieve verjaringstermijn van art. 3:306 BW, dat immers dezelfde rechtszekerheidsbelangen dient als art. 3:310 lid 2 BW.¹⁵ Niettemin is de explicitering van de Hoge Raad, dat ook bij uitschakeling van art. 3:306 BW moet worden getoetst aan de gezichtspunten uit het *Van Hese/De Schelde*-arrest, relevant; uit het vernietigde arrest van het Hof Arnhem-Leeuwarden kan bijvoorbeeld niet worden afgeleid dat het hof aan die gezichtspunten getoetst heeft.¹⁶ Ik verwacht overigens niet dat zich er nu veel gevallen voor zullen doen waarin de verjaringstermijn van art. 3:306 BW op deze manier terzijde geschoven kan worden. Dat immers de rechtsregels uit het *Van Hese/De Schelde*-arrest nu explicieter 'doorgetrokken' zijn naar art. 3:306 BW, wil niet zeggen dat toepassing van die rechtsregels niet voorbehouden blijft aan zeer uitzonderlijke gevallen. Die uitzonderlijke gevallen laten zich niet al te makkelijk laten denken in de context van rechtsverhoudingen die onderworpen zijn aan de verjaringstermijn van art. 3:306 BW.

5. Conclusie

Op 23 april 2021 wees de Hoge Raad het *Legaten*-arrest, dat kan worden toegevoegd aan de reeks verjaringsjurisprudentie, zoals deze ingezet is met het *Van Hese/De Schelde*-arrest in 2000. Met dit recente arrest bevestigt de Hoge Raad dat objectieve verjaringstermijnen – in dit geval art. 3:306 BW – slechts in uitzonderlijke gevallen terzijde kunnen

worden geschoven door de beperkende werking van de redelijkheid en billijkheid. Aan de onderbouwing van het oordeel dat van zo een uitzonderlijk geval sprake is, moeten hogen eisen worden gesteld. Daarbij moet worden getoetst aan alle omstandigheden van het geval, waarbij de gezichtspunten zoals de Hoge Raad deze geformuleerd heeft in het *Van Hese/De Schelde*-arrest leidend zijn. De meerwaarde van het *Legaten*-arrest is in dit verband dat de Hoge Raad heeft geëxpliciteerd dat de uitzondering en gezichtspunten uit het *Van Hese/De Schelde*-arrest ook aan de orde zijn als op de rechtsverhouding de objectieve verjaringstermijn van art. 3:306 BW van toepassing is. Dat is in die zin geen nieuwe rechtsregel, nu de redelijkheid en billijkheid van art. 6:2 lid 2 BW in beginsel aan alle tussen partijen geldende regels, waaronder ook de verjaringsregels, kunnen derogeren. Niettemin kan deze explicitering geen kwaad en corrigeert de Hoge Raad terecht het beperkt onderbouwde oordeel van het hof dat de verjaringstermijn in het onderhavige geval niet van toepassing zou zijn.

14 Asser/Sieburgh 6-II 2017/380a. Vgl. Concl. A-G Spier, ov. 10.10, bij HR 28 april 2000, ECLI:NL:HR:2000:AA6535, NJ 2000/430, m.nt. A.R. Bloembergen (*Van Hese/De Schelde*).

15 Zie over dit systematische verband tussen de verschillende verjaringsregels Concl. A-G Valk, ECLI:NL:PHR:2020:1188, ov. 3.5, voor HR 23 april 2021, ECLI:NL:HR:2021:649.

16 Behalve misschien gezichtspunt g: de mate van voortvarendheid.